

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-59>

УДК 338.504.06

ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО СТИМУЛЮВАННЯ ВТОРИННОГО РЕСУРСОКОРИСТУВАННЯ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРІОРИТЕТИ

FORMING TERRITORIAL MODEL OF FINANCIAL AND ECONOMIC STIMULATION OF SECONDARY RESOURCE USE: PREREQUISITES AND PRIORITIES

Недопад Григорій Вікторович

доктор філософії в галузі фінансів, банківської справи та страхування,
Луцький національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7692-861X>

Nedopad Hryhorii

Lutsk National Technical University

У статті обґрунтовується доцільність активізації процесів вторинного ресурсокористування як важливої передумови нарощення матеріальної бази промислового виробництва та забезпечення енергетичної самодостатності країни, регіонів та територіальних громад базового рівня в умовах воєнного стану. Встановлено, що прискорення темпів активізації процесів вторинного ресурсокористування залежить від децентралізації процесів управління поведінням з промисловими та побутовими відходами. Обґрунтовано, що ключовим елементом децентралізації управління поведінням з відходами є розроблення територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, яка охоплюватиме комплекс методів, інструментів та важелів регуляторного впливу на суб'єкти підприємницької діяльності, їх об'єднання та домогосподарства, що здійснюють діяльність, пов'язану із розміщенням, сортуванням, транспортуванням, утилізацією та знешкодженням промислових та побутових відходів. Доведено, що в основі територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування мають лежати такі інституційно-методологічні передумови: моніторинг, облік та інвентаризація відходів; оцінювання обсягів та вартості відходів, а також величини збитків, пов'язаних із розміщенням відходів; інституційно-майнове та дозвольно-ліцензійне супроводження органами місцевої влади сфери поведіння з відходами; організація системи консультування суб'єктів поведіння з відходами та діджиталізація вторинного ресурсокористування на регіональному та муніципальному рівні. Доведено, що такі інституційно-методологічні передумови формування територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування мають детермінувати набір бюджетних, податкових та кредитних інструментів впливу на суб'єкти поведіння з відходами. Обґрунтовано, що, незважаючи на поглиблення процесів фіскально-бюджетної децентралізації, на рівні регіону та територіальних громад базового рівня перелік фінансових інструментів стимулювання вторинного ресурсокористування є надмірно звуженим, що вимагає їх диверсифікації та диференціації через внесення змін і доповнень у законодавство про відходи, бюджетно-податкове законодавство та законодавство про місцеве самоврядування.

Ключові слова: відходи, вторинне ресурсокористування, стимулювання, децентралізація, місцеві бюджети, територіальна громада.

The article deals with the expediency of activating the processes of secondary resource use as an important prerequisite for increasing the material base of industrial production and ensuring the energy self-sufficiency of the country, regions and territorial communities of the basic level under conditions of martial law. It is examined that speeding up activation of secondary resource use processes depends on decentralization of industrial and household waste management processes. It is substantiated that the key element of the decentralization of waste utilization management is developing territorial model of financial and economic stimulation of secondary resource use, which will include a complex of methods, tools and levers of regulatory influence on business entities, their associations and households carrying out activities, associated with the placement, sorting, transportation, utilization and disposal of industrial and household waste. It is proved that territorial model of financial and economic stimu-

lation of secondary resource use should be based on the following institutional and methodological prerequisites: monitoring, accounting and inventory of waste; assessment of the waste volume and value, as well as the amount of losses associated with the waste disposal; institutional and property as well as permission and licensing support by local authorities in the field of waste utilization management; organization of entities consultation system about waste utilization management and digitization of secondary resource use at the regional and municipal level. It is proved that such institutional and methodological prerequisites for forming territorial model of financial and economic stimulation of secondary resource use should determine a set of budgetary, tax and credit instruments of influence on waste utilization management entities. It is substantiated that despite the deepening the processes of fiscal and budgetary decentralization, at the level of the region and territorial communities of the basic level, the list of financial instruments for stimulating secondary resource use is excessively narrowed, which requires their diversification and differentiation through making changes and additions to the legislation on waste, budget and tax legislation and legislation on local self-government.

Key words: waste, secondary resource use, stimulation, decentralization, local budgets, territorial community.

Постановка проблеми. Значний потенціал продукування додаткових обсягів матеріальної сировини міститься в нарощенні масштабів утилізації промислових та побутових відходів, значна кількість котрих накопичилися у всіх без винятку регіонах України. Більшість таких відходів відзначається високим рівнем ресурсної цінності, яку можна використати лише на основі розвиненої інфраструктури вторинного ресурсокористування. У нинішніх умовах процеси вторинного ресурсокористування не набули прискорених темпів через відсутність заінтересованості у суб'єктів господарювання забезпечувати утилізацію відходів як вторинної сировини. Така заінтересованість на порядок підвищиться за умови диверсифікації набору методів, інструментів та важелів фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, що у підсумку забезпечить утилізацію значних обсягів промислових та побутових відходів, а це у свою чергу буде супроводжуватися зменшенням площі неорганізованих звалищ і відповідно послабленням техногенного тиску на навколишнє природне середовище. Виходячи з регіональної спрямованості проблеми утилізації відходів, необхідним є формування територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, яка даватиме можливість збільшувати масштаби утилізації як промислових, так і побутових відходів як з метою нарощення ресурсного потенціалу матеріального виробництва, так і з метою суттєвого зростання обсягів виробництва різноманітних видів біологічного палива з побутових відходів, а також відходів лісового господарства, сільськогосподарського виробництва та сектору переробно-харчових виробництв.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з необхідністю залучення додаткових резервів формування матеріальної

основи виробничої сфери, особливо в умовах воєнного стану, актуалізувалися дослідження вітчизняних вчених стосовно стимулювання процесів активізації вторинного ресурсокористування, що дозволить максимальною мірою залучити у господарський обіг ресурсні цінності вторинної сировини, яка у значних обсягах знаходиться на звалищах промислових та побутових відходів. Виходячи з передового іноземного досвіду, де вирішення проблеми використання відходів, – це прерогатива регіонів та муніципалітетів, виникає необхідність розроблення територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, яка давала б можливість використовувати методи, інструменти та важелі впливу на суб'єкти поводження з відходами з врахуванням потенціалу місцевих публічних фінансів та наявного інституційного підґрунтя регуляторного впливу органів місцевого самоврядування та регіональних органів державної виконавчої влади на відтворювальні пропорції у територіальних господарських комплексах.

Ю. Маковецька одним з основних завдань виправлення недоліків системи вторинного ресурсокористування розглядає удосконалення механізму економічного стимулювання використання відходів як вторинних ресурсів, стимулювання подальшого розвитку виробничо-заготівельних підприємств, розширення мережі стаціонарних і мобільних пунктів прийому вторинної сировини [5, с. 247]. Важливо сформувати інструментарій фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування на територіальному рівні, оскільки створення виробничо-заготівельних підприємств та пунктів прийому вторинної сировини забезпечить вирішення проблеми поводження з відходами в ареалі конкретної адміністративної області чи територіальної громади базового рівня. Багаторічна центра-

лізація набору методів, інструментів та важелів фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування не забезпечила проривних позитивних змін в частині нарощення обсягів утилізації вторинної сировини і вирішення тим самим проблеми техногенних звалищ відходів та неорганізованих і понаднормативно заповнених звалищ побутового сміття.

Системністю та цілісністю стосовно обґрунтування потреби формування територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування відзначається підхід О. Губанової, яка стверджує, що вітчизняна практика поводження з відходами, крім недосконалості нормативно-правового регулювання в сфері вторинного ресурсокористування, неналагодженості роздільного збирання ресурсно-цінних компонентів та нерозвиненості відповідної інфраструктури, характеризується відсутністю дієвого механізму стимулювання рециклінгу відходів, що спричиняє значні втрати матеріальних та паливно-енергетичних ресурсів і сприяє накопиченню відходів у навколишньому природному середовищі [4, с. 29]. Враховуючи, в першу чергу, саме регіональну спрямованість вторинного ресурсокористування як в частині утилізації вторинної сировини для подальшого її використання у господарському обігу як матеріальної складової виробничого процесу, так і в частині виробництва на її основі енергетичних продуктів, саме на рівні області, району та територіальних громад базового рівня має концентруватися певний набір інструментів стимулюючого впливу на учасників продуктивних ланцюгів сфери поводження з відходами.

Доцільність формування сучасної територіальної системи фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування впливає з твердження Н. Мединської про те, що органи місцевого самоврядування мляво інвестують у проекти утилізації відходів як із погляду необхідності охорони довкілля від попадання небезпечних та шкідливих речовин, так і з погляду виробництва відносно дешевих видів біологічного палива. Ситуацію можна виправити за умови внесення комплексу змін у законодавчі та регламентні акти, які регулюють сферу поводження з відходами. Водночас зміни мають стосуватися застосування фіскальних, кредитних та бюджетних інструментів стимулювання процесів інвестування у модернізацію та реконструкцію індустрії поводження з відходами

[6, с. 64]. Необхідним є формування інституційного підґрунтя для об'єднання фіскальних, кредитних та бюджетних інструментів у територіальну модель фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, яка створить умови для того, щоб органи місцевого самоврядування та регіональні органи державної виконавчої влади мали можливість впливати на суб'єкти поводження з відходами, виходячи з регіональних особливостей утворення, транспортування, складування, утилізації, знешкодження та захоронення відходів, а також територіальних потреб у виробництві енергетичних продуктів з відновлювальних джерел, зокрема із вторинної біологічної сировини.

Існують підходи, які передбачають децентралізацію фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування в частині утилізації твердих побутових відходів. Підтверджує необхідність створення територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання констатація Ю. Поповою, Л. Свистун та Д. Панасенко того факту, що у більшості країн поводження з твердими побутовими відходами є відповідальністю місцевої влади. Пряме залучення центрального уряду до послуг відходів, окрім регуляторного нагляду або субсидій, є рідкісним. Близько 70% послуг, пов'язаних з відходами, контролюються безпосередньо місцевими державними установами, решта здійснюється через інші рівні влади, міжмуниципальні заходи, змішані державно-приватні організації або приватні компанії [7, с. 157]. Дана практика має бути повною мірою імплементована в українську практику стимулювання вторинного ресурсокористування, яка дасть змогу органам місцевого самоврядування та регіональної виконавчої влади здійснювати крім організаційного ще й фінансовий вплив на процеси використання вторинних ресурсів, зокрема через реалізацію угод публічно-приватного партнерства та використання фінансових преференцій за рахунок коштів місцевих бюджетів та позабюджетних фондів, створених на регіональному та місцевому рівнях.

Прикметною рисою передового іноземного досвіду в частині фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування є те, що у країнах з високим рівнем доходів уряду розробляють закони і правила, які встановлюють керівні принципи, національні цілі ефективності, а також експлуатаційні та екологічні стандарти. Місцеві органи влади (міста, префектури та штати) часто

несуть відповідальність за створення більш специфічних місцевих правил, збирання та утилізації відходів, розв'язання питань про виділення матеріальних та фінансових ресурсів [7, с. 155]. Тобто на регіональний і місцевий рівень спускається можливість використовувати економічні та фінансові інструменти стимулювання процесів упорядкування потоків відходів з подальшою їх утилізацією з метою виробництва цінних матеріалів та різноманітних енергетичних продуктів. Проявом використання фінансових інструментів на регіональному і місцевому рівнях є виділення фінансових ресурсів з місцевих бюджетів, а проявом використання економічних інструментів – виділення земельних ділянок з фонду земель комунальної власності під організацію сміттєвих полігонів або ж будівництво логістичних центрів зберігання продуктів переробки вторинної сировини і будівництво сміттєпереробних заводів.

На основі ретельного вивчення досвіду ЄС та Норвегії в частині екологічної модернізації управління поводженням з твердими побутовими відходами В. Борнос, О. Шкарупа та М. Коновалов стверджують, що в системі фінансово-економічного стимулювання необхідно переглянути величину тарифів за послугу збирання, вивезення та утилізації відходів. Також вони уточнюють, що піднімання тарифів – це непопулярні серед населення дії, але вони необхідні, без цього фінансового базису важко знайти гроші для вдосконалення існуючої системи поводження з твердими побутовими відходами [1, с. 229]. Автори виступають за суттєве збільшення розміру тарифів за поводження з відходами з огляду на передовий європейський досвід, де тарифи за транспортування та утилізацію даного виду відходів становлять певний відсоток від сімейного бюджету. Водночас механічне зростання тарифів посилює фіскальну функцію регуляторного впливу на суб'єкти поводження з відходами і лише певною мірою стимулює їх застосовувати сучасні технології переробки відходів. Потрібна цілісна система заходів щодо диверсифікації та диференціації методів, інструментів та важелів стимулювання процесів вторинного ресурсокористування через їх об'єднання у відповідну територіальну модель, яка дасть змогу органам регіональної виконавчої та представницької влади використати всі переваги децентралізації в частині нарощення матеріальної бази розвитку економіки регіонів, зокрема на порядок збільшити потенціал від-

новної енергетики, що дуже важливо в умовах воєнного стану.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність численних авторських підходів щодо розроблення інституційного підґрунтя стимулювання процесів вторинного ресурсокористування, залишається у латентному стані вирішення проблеми застосування фінансових та економічних стимулів на рівні регіонів та територіальних громад.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Обґрунтування пріоритетів та основних складових формування територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, виходячи з наявної практики фінансування сфери поводження з відходами за рахунок коштів публічних бюджетів та комплексу викликів, зумовлених воєнним станом та поглибленням децентралізації влади і реформи місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загострення глобальної конкуренції в останні десятиліття актуалізувало проблему максимально результативного використання матеріально-речової субстанції різних категорій відходів, які утворюються у різних ланках національних господарств, зокрема у секторі домогосподарств. Окремі країни завдяки наявності ефективно діючого регуляторного механізму впливу на сферу поводження з відходами змогли забезпечити високий рівень утилізації промислової вживаної сировини та побутового сміття, що дало змогу на порядки зменшити негативний вплив на довкілля сміттєвих полігонів та звалищ відходів промислового виробництва. Великою мірою проривних змін в даній ланці національних господарств було досягнуто за рахунок того, що значний спектр повноважень щодо фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування було передано на місця – на регіональний і місцевий рівень.

В основному інструменти фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, які використовуються на регіональному та муніципальному рівні у високорозвинених країнах, зорієнтовані на підвищення заінтересованості суб'єктів господарювання у мінімізації утворення відходів через запровадження технологій безвідходного виробництва (технологій замкнутого циклу), зменшенні обсягів захоронення більшості різновидів відходів, максимізації обсягів повторного використання вживаної сировини

та побутового сміття. Стимулювання перерахованих заходів в системі поводження з відходами супроводжувалося і супроводжується інституціоналізацією ринку вторинної сировини, що дало можливість сформувати індустрію вторинного ресурсокористування і тим самим розширити матеріальну базу промислового виробництва та виробництва енергетичних продуктів з відновних джерел.

Серцевиною вторинного ресурсокористування виступає утилізація відходів. Підвищення рівня утилізації побутового сміття та промислових відходів сприяє зменшенню техногенного навантаження на довкілля та накопиченню додаткового ресурсу матеріального виробництва [3, с. 5]. Зростання рівня утилізації відходів як вторинної сировини дає змогу поступово усувати прояви надмірного техногенного тиску звалищ відходів на довкілля і у той же час створювати сучасну ресурсну базу виробничої сфери та енергогенеруючих підприємств (виробництво твердого та газоподібного палива). Водночас налагодження утилізації промислових та побутових відходів потребує розбудови відповідної інфраструктури, а це вимагає залучення значних обсягів фінансових ресурсів, в першу чергу як по лінії держави і територіальних громад, так і по лінії підприємницьких структур.

У нинішніх умовах і публічний, і корпоративний сектори надто повільно нарощують фінансові вливання в індустрію вторинного ресурсокористування, зокрема в утилізацію вторинної сировини. Таке відношення суб'єктів поводження з відходами до проблем фінансування вторинного ресурсокористування пов'язане з відсутністю необхідного комплексу стимулів, який використовується у передовій іноземній практиці. Для підвищення дієвості застосування такого роду стимулів вони мають бути упорядковані у логічну систему і охоплювати як фінансові, так і економічні інструменти. Виходячи з територіальної неоднорідності обсягів утворення, накопичення, складування та знешкодження промислових та побутових відходів, необхідною є побудова територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, яка охоплюватиме комплекс методів, інструментів та важелів, що перевірені вітчизняною практикою регуляторного впливу на суб'єкти утворення відходів, а також апробовані у передовій іноземній практиці.

В Україні, незважаючи на те, що з 2015 року активно відбуваються процеси

децентралізації влади, фінансово-економічне стимулювання вторинного ресурсокористування знаходиться у зародковому стані, що не дозволяє зрушити з місця вирішення проблем у сфері поводження з відходами, зокрема в частині підвищення рівня утилізації вживаної сировини та побутового сміття. Квінтесенцією уповільнених темпів децентралізації управління відходами є динаміка видатків Державного бюджету та місцевих бюджетів України на утилізацію відходів у 2007–2021 роках (рис. 1).

І у період 2007–2015 років, коли децентралізаційні процеси не набули значного розмаху, і у 2016–2021 роках, коли фіскально-бюджетна децентралізація отримала широке поширення, спостерігався чітко виражений тренд переважання обсягів публічного фінансування утилізації відходів за рахунок коштів держбюджету. Зокрема, питома вага держбюджету у сукупних публічних видатках на утилізацію відходів за аналізований період коливалася в інтервалі 65,7–97,4%, питома вага місцевих бюджетів – 2,6–35,5%. Більше того, поглиблення процесів децентралізації влади, починаючи з 2015 року, не має прямої кореляції з видатками місцевих бюджетів на утилізацію відходів, що підтверджує необхідність формування сучасної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування на регіональному і муніципальному рівні.

Формування територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування має відштовхуватися від того, що в умовах воєнного стану необхідно перманентно нарощувати матеріальну базу промислового виробництва та виробництва енергетичних продуктів за рахунок використання матеріально-речової субстанції вторинних ресурсів. Необхідно також враховувати ті вигоди, які можна отримати від активізації вторинного ресурсокористування в контексті дотримання вимог Глобальних цілей сталого розвитку та Нової кліматичної угоди. Також поглиблення децентралізації влади, зокрема дерегуляція земельних відносин, створило додаткові фінансові та територіальні можливості для розбудови інфраструктури повторного використання промислових та побутових відходів і нарощення тим самим обсягів виробництва різноманітних видів біологічного палива, зокрема біогазу, а також створення регіональних ринків вторинної сировини для потреб регіональних господарських комплексів.

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

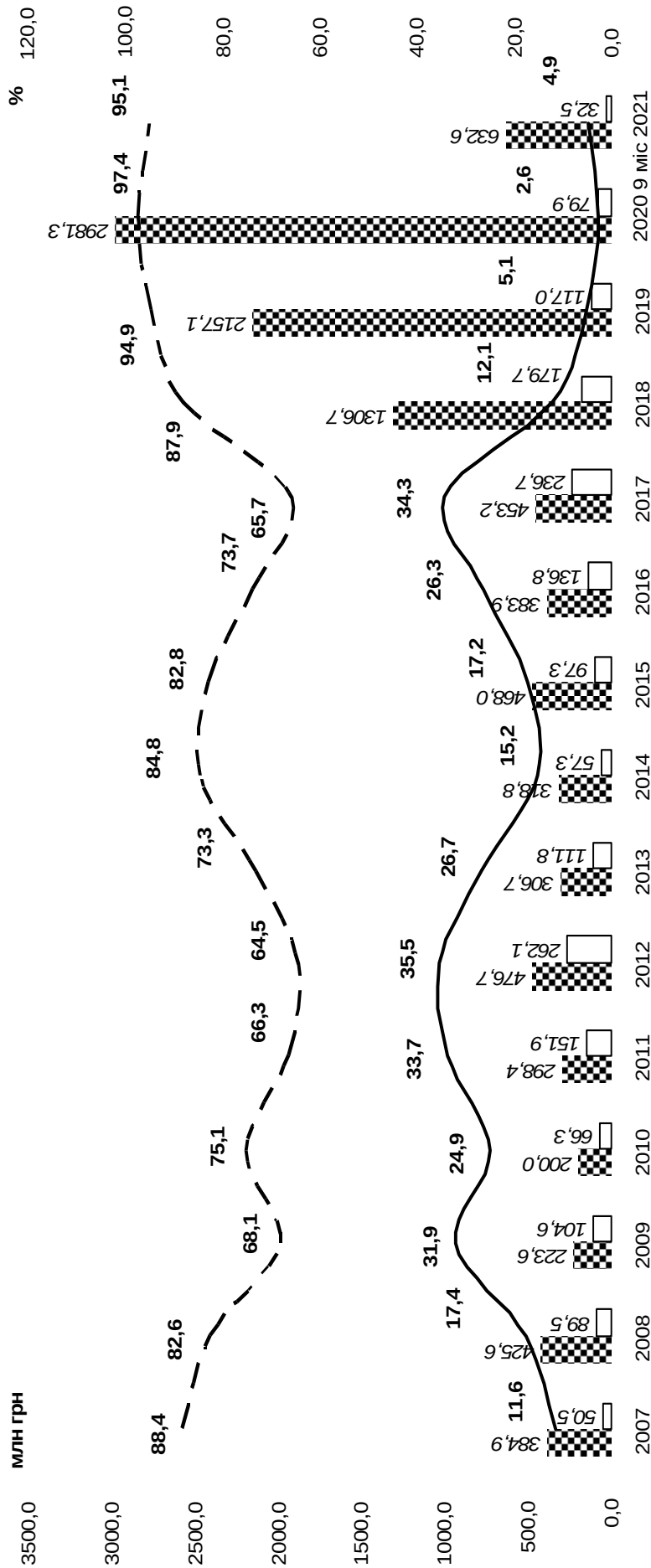

Рис. 1. Фінансування публічних видатків на утилізацію відходів у 2007–2021 роках*

*розраховано за даними Державної казначейської служби України

- ▣ Видатки Державного бюджету України на утилізацію відходів, млн грн
- ▣ Видатки місцевих бюджетів на утилізацію відходів, млн грн
- Питома вага держбюджету у сукупних публічних видатках на утилізацію відходів, %
- Питома вага місцевих бюджетів у сукупних публічних видатках на утилізацію відходів, %

В основі територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування має лежати комплекс інституційно-методологічних передумов, котрі виступлять базовою детермінантою підбору економічних та фінансових методів, інструментів і важелів впливу на суб'єкти поводження з відходами (суб'єкти підприємницької діяльності різних форм власності (державні, комунальні, приватні), об'єднання підприємницьких структур, домогосподарства). Такі передумови охоплюють набір інститутів-правил та регуляторних методів, які забезпечують формування інформаційної бази про стан сфери поводження з відходами у конкретному територіальному ареалі, а також визначають інституційне підґрунтя для комунікації органів місцевого самоврядування та регіональних органів державної виконавчої влади з суб'єктами господарювання, які продукують відходи і забезпечують їх транспортування, роздільне розміщення, утилізацію та знешкодження.

Складовими інституційно-методологічних передумов формування територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування виступають: 1) моніторинг, облік та інвентаризація відходів; 2) оцінювання обсягів та вартості відходів; 3) інституційно-майнове та дозвільно-ліцензійне супроводження сфери поводження з відходами; 4) консультування суб'єктів поводження з відходами та діджиталізація системи управління відходами (рис. 2). Базовою передумовою формування набору фінансових та економічних інструментів стимулювання активізації процесів вторинного ресурсокористування має виступати розбудова регіональної системи моніторингу, обліку та інвентаризації відходів, які знаходяться на організованих та стихійних звалищах, що дасть можливість визначити фактичні обсяги побутових та промислових відходів, встановити ймовірні обсяги вторинної сировини, яка підлягатиме утилізації, запропонувати критерії для виокремлення категорій відходів, які мають бути захороненими та знешкодженими. Така система моніторингу, обліку та інвентаризації має оперувати набором технічних та цифрових прийомів для того, щоб чітко ідентифікувати рівень інфраструктурної облаштованості місць розміщення відходів.

На основі первинних даних моніторингу, обліку та інвентаризації обсягів та місць розміщення відходів має формуватися методична база оцінювання потенціалу вторинного ресурсокористування, яка дасть змогу визна-

чити вартість вторинних ресурсів, проаналізувати альтернативні варіанти використання ресурсної цінності вторинної сировини у господарському обігу, провести техніко-економічне обґрунтування проєктів модернізації інфраструктури розміщення відходів та їх утилізації.

Система оцінювання потенціалу вторинного ресурсокористування має обов'язково включати методичний інструментарій встановлення величини збитків, які виникають внаслідок несанкціонованого розміщення промислових та побутових відходів, а також величини упередженого збитку для навколишнього природного середовища у зв'язку з утилізацією вторинної сировини і скорочення тим самим площі розміщення відходів. Дані про збитки від надмірного розміщення відходів на відповідній території, а також про упереджений збиток внаслідок активізації процесів повторного використання вживаної сировини мають слугувати інформаційним підґрунтям для прийняття управлінських рішень на рівні регіону щодо стимулювання реалізації проєктів модернізації та реконструкції сміттєвих полігонів та звалищ відходів, які утворюються у виробничих ланках регіонального господарського комплексу.

Вагомим каталізатором процесів вторинного ресурсокористування є подальше удосконалення інституційних засад та методичної бази дозвільно-ліцензійного супроводження діяльності суб'єктів поводження з відходами, особливо в частині отримання права підприємницькими структурами здійснювати процеси перероблення та утилізації промислових та побутових відходів, а також виготовляти на цій основі певні види продукції, зокрема різноманітні види твердого та газоподібного палива. Результативним методом стимулювання вторинного ресурсокористування є також відпрацювання способів виділення земельних ділянок з фонду комунальних земель для будівництва сміттєвих полігонів та виробництв по переробленню різних категорій відходів. В нинішніх умовах фактор отримання територіального базису для організації вторинного ресурсокористування є вагомим чинником підвищення інвестиційної привабливості даного виду бізнесу. Додатковими стимулами прискорення темпів вторинного ресурсокористування на рівні регіону та територіальної громади також слід розглядати сприяння місцевих органів влади у підготовці проєктно-кошторисної документації, зокрема проєктів землеустрою, суб'єктам підприємницької діяльності, які здійснюють утилізацію вторинної сировини.

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

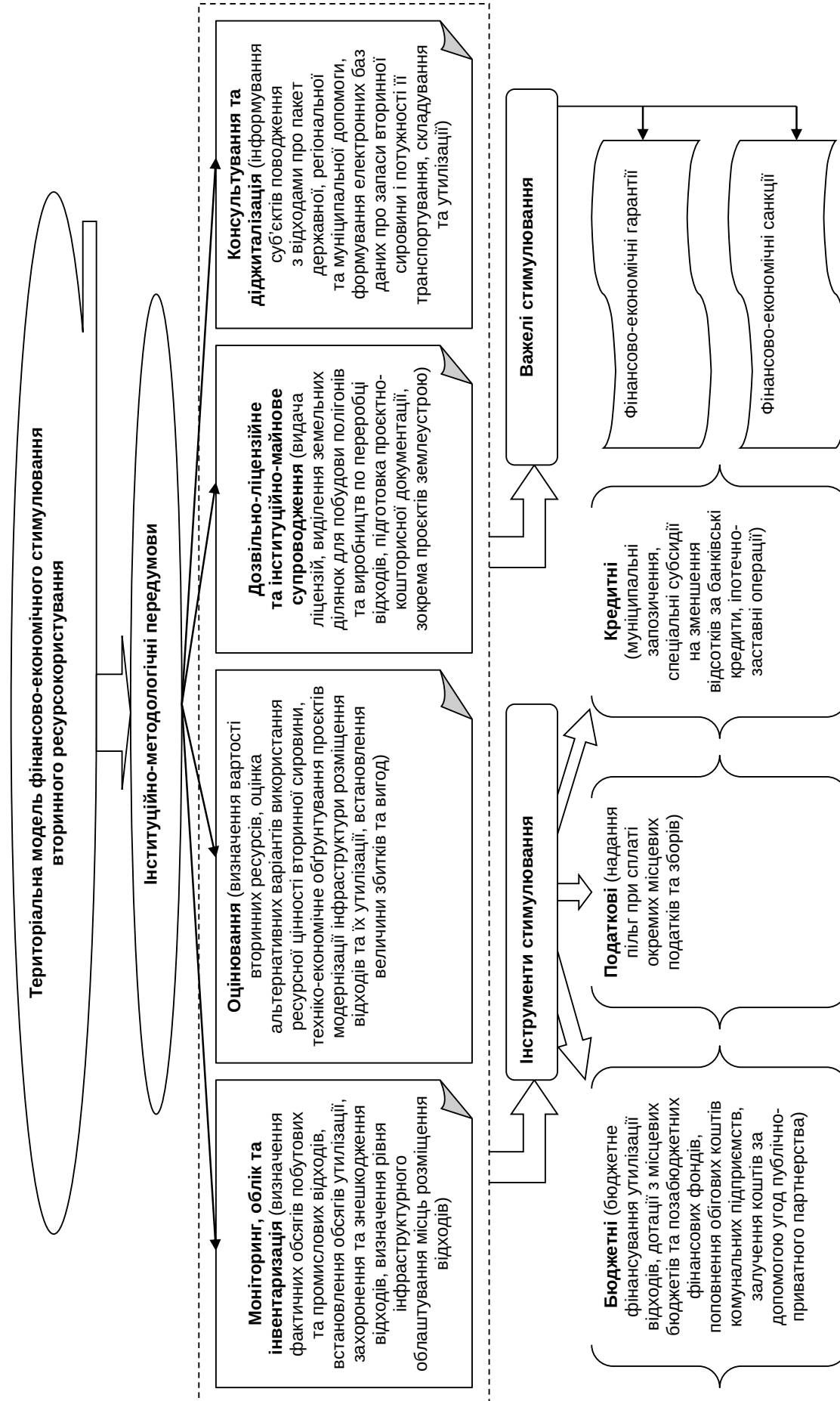

Рис. 2. Інструментально-методологічне забезпечення фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування на регіональному рівні

Примітка. Побудовано автором

Виходячи з редакції Закону України «Про відходи» та логіки формування територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, консультування (інформування) підприємницьких структур і населення стосовно пакету державної, регіональної та муніципальної допомоги в частині утилізації відходів теж слід вважати стимулом, який підвищить активність підприємницького сектора в питаннях модернізації наявної інфраструктури розміщення відходів, а також їх утилізації з метою виробництва продукції з високою доданою вартістю та вкрай необхідних у нинішніх умовах енергетичних продуктів (біологічного палива). Водночас побудова сучасної системи консультування підприємницького сектора та домогосподарств щодо поводження з відходами має доповнюватися діджиталізацією системи управління відходами, яка передбачає формування електронних баз даних про запаси вторинної сировини і потужності її транспортування, складування та утилізації.

Виходячи зі змісту приведених інституційно-методологічних передумов має формуватися інструментарій використання фінансових інструментів стимулювання. Такими стимулами слід вважати бюджетні, податкові та кредитні інструменти. Перелік таких інструментів на сьогодні є надмірно звуженим, незважаючи на те, що поглиблення процесів фіскально-бюджетної децентралізації створило інституціональне підґрунтя для їх диверсифікації на рівні регіону та територіальної громади. Такого роду додаткові інструменти мають бути інституціоналізовані через внесення доповнень у Закон України «Про відходи», бюджетно-податкове законодавство та законодавство про місцеве самоврядування і повинні бути умонтовані у фінансову політику соціально-економічного розвитку територіальних утворень [2]. У короткостроковій та середньостроковій перспективі доцільно відпрацювати механізм залучення додаткових фінансових ресурсів, які доповнять кошти місцевих бюджетів, що спрямовуються в утилізацію відходів, і тим самим підвищать рівень концентрації інвестиційного забезпечення вторинного ресурсокористування. Такими механізмами доцільно розглядати угоди публічно-приватного партнерства, а також муніципальні запозичення. Органи місце-

вого самоврядування також мають активніше використовувати важелі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування через інституціоналізацію додаткових видів фінансово-економічних санкцій, які будуть застосовуватися до порушників законодавства про відходи.

Висновки. Передова іноземна практика вторинного ресурсокористування підтверджує необхідність децентралізації системи управління сферою поводження з відходами в Україні. Така децентралізація має супроводжуватися формуванням територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування, щоб підвищити зацікавленість суб'єктів поводження з відходами у збільшенні обсягів фінансово-інвестиційного забезпечення процесів модернізації інфраструктури складування, транспортування, утилізації та знешкодження промислових і побутових відходів. Дослідження показали, що особливо вагоме значення в умовах воєнного стану має розроблення на територіальному рівні комплексу економічних та фінансових інструментів стимулювання процесів утилізації ресурсної цінності вторинної сировини для налагодження виробництва різноманітних видів біологічного палива. В основі територіальної моделі фінансово-економічного стимулювання вторинного ресурсокористування мають лежати інституційно-методологічні передумови (формування регіональних систем моніторингу, обліку та інвентаризації відходів; методичне забезпечення оцінювання вартості відходів та збитків, пов'язаних з їх розміщенням; інституційно-майнове та дозвільно-ліцензійне супроводження місцевою владою процесів вторинного ресурсокористування; система консультування та діджиталізації управління поводженням з відходами на регіональному та муніципальному рівнях), які детермінуватимуть процес диверсифікації та диференціації бюджетних, податкових та кредитних інструментів стимулювання процесів модернізації інфраструктури поводження з відходами, а також розбудови виробничо-технічної бази виробництва на основі вторинного ресурсокористування продукції з високою доданою вартістю, зокрема різноманітних видів біологічного палива, що є особливо важливим в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боронос В. Г., Шкарупа О. В., Коновалов М. Г. Екологічна модернізація системи управління поводження з твердими побутовими відходами в Україні на основі досвіду ЄС та Норвегії. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2016. № 2. С. 222–234.
2. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації. Монографія. Луцьк : «Надстир'я», 2007. 493 с.
3. Голян В. А., Рудинець М. В., Рошкевич В. Ф. Інвестування проектів переробки відходів в умовах децентралізації: сучасний стан та пріоритети. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 9. С. 5–12.
4. Губанова О. Р. Теоретико-методологічні засади формування організаційно-економічного механізму стимулювання вторинного ресурсокористування. *Вісник Одеського державного екологічного університету*. 2012. Вип. 13. С. 29–37.
5. Маковецька Ю. М. Сучасний стан вторинного ресурсокористування в Україні. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2011. С. 241–247.
6. Мединська Н. В. Інвестиційне забезпечення сфери поводження з відходами як складник економічного механізму природокористування. *Причорноморські економічні студії*. 2021. Випуск 72. Частина 2. С. 63–69.
7. Попова Ю. М., Свистун Л. А., Панасенко Д. І. Публічне управління твердими побутовими відходами: іноземний досвід. *Modern Economics*. 2019. № 15. С. 153–158.

REFERENCES:

1. Boronos V. H., Shkarupa O. V., Konovalov M. H. (2016) Ekologichna modernizatsiia systemy upravlinnia povodzhennia z tverdymy pobutovymy vidkhodamy v Ukraini na osnovi dosvidu YeS ta Norvehii [Ecological modernization of the solid waste management system in Ukraine based on the experience of the EU and Norway]. *Marketing i menedzhment innovatsii*, vol. 2, pp. 222–234.
2. Vakhovych I. M. (2007) Finansova polityka staloho rozvytku rehionu: metodolohiia formuvannia ta mekhanizmy realizatsii. Monohrafiia [Financial policy of sustainable development of the region: formation methodology and implementation mechanisms. Monograph]. Lutsk : «Nadstyria», 493 p.
3. Holian V. A., Rudynets M. V., Roshkevych V. F. (2018) Investuvannia proektiv pererobky vidkhodiv v umovakh detsentralizatsii: suchasnyi stan ta priorytety [Investing in waste processing projects in conditions of decentralization: current status and priorities]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 9, pp. 5–12.
4. Hubanova O. R. (2012) Teoretyko-metodolohichni zasady formuvannia orhanizatsiino-ekonomichnoho mekhanizmu stymuliuvannia vtorynnoho resursokorystuvannia [Theoretical and methodological foundations of the formation of an organizational and economic mechanism for stimulating secondary resource use]. *Visnyk Odeskoho derzhavnoho ekolohichnoho universytetu*, vol. 13, pp. 29–37.
5. Makovetska Yu. M. (2011) Suchasnyi stan vtorynnoho resursokorystuvannia v Ukraini [The current state of secondary resource use in Ukraine]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia*. P. 241–247.
6. Medynska N. V. (2021) Investytsiine zabezpechennia sfery povodzhennia z vidkhodamy yak skladnyk ekonomichnoho mekhanizmu pryrodokorystuvannia [Investment support in the field of waste management as a component of the economic mechanism of nature management]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, vol. 72(2), pp. 63–69.
7. Popova Yu. M., Svystun L. A., Panasenko D. I. (2019) Publichne upravlinnia tverdymy pobutovymy vidkhodamy: inozemnyi dosvid [Public management of solid household waste: foreign experience]. *Modern Economics*, vol. 15, pp. 153–158.